BIBLIOTEKARZ PODLASKI
4/2019 (XLV)
<https://doi.org/10.36770/bp.217>
ISSN 1640-7806 (druk) ISSN 2544-8900 (online)
<http://bibliotekarzpodlaski.pl>

Vladislavs Malahovskis*

Rezekne Academy of Technologies

<https://orcid.org/0000-0002-3510-9853>

Poļa tēls latgaliešu presē (1920–1934)

Kopsavilkums: Raksta mērķis ir noskaidrot latgaliešu preses nostāju iedzīvotāju sabiedriskās domas veidošanā par poļu minoritāti Latgalē (1920–1934). Pētījuma bāzi veido aptuveni 40 raksti latgaliešu avīzēs: „Latgolas Vārds”, „Latgalīts”, „Jaunā Straume” un „Zemņika Bolss”. Pētījums balstās uz kvalitatīvo datu analīzi, diskursa vēsturisko pieeju, izmantojot nošķiruma „mēs”–“viņi” diskursīvo konstrukciju, t.i., raksta kontekstā – “latgalieši” – „poļi”.

20. gadu sākumā laikrakstu rakstos poļi pamatā tika saistīti ar muižniecību, kas vēlas atgriezt vecos *labos* laikus, kad poļi bija dominējošā sociālā grupa Latgalē. Balstoties uz to, vēlākajos gados poļus lielā mērā atspoguļoja kā nelojālu latgaliešiem un naidīgu Latvijas valstij minoritāti. Poļa negatīvais tēls tika pamatots arī ar to, ka poļi ar savām izglītības iestādēm un katoļu Baznīcas starpniecību iestājas pret latgaliešu etniskās pašapziņas izpausmēm. Tādējādi rakstu autori aktualizē, viņuprāt, Latgalē notiekošo pārpoļošanas procesu. Publikācijas par poļu minoritāti daudzos gadījumos ir pretrunīgas – līdzās poļu negatīva

* Vladislavs Malahovskis – asociētais profesors (associated profesor), doktor historii, pracownik Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija (Akademii Technicznej w Rezekne / Rezekne Academy of Technologies); kontakt: vladislavs.malahovskis@rta.lv.

Vladislavs Malahovskis, *Obraz Polaka w prasie łotewskiej (1920-1934)*

tēla konstruēšanai poļi tiek dēvēti par ticības brāļiem un līdz ar to – sabiedrotajiem.

Atslēgvārdi: Poļi, latgalieši, Latgales prese, Latgale.

Image of the Pole in the Latgalian Press (1920-1934)

Summary: The aim of the article is to find out the position of the Latgalian press in the formation of opinion shared by the local people on the Polish minority in Latgale (1920-1934). The research is based on around 40 articles published in the Latgalian newspapers: "Latgolas Vārds" 'Latgales's Word', "Latgalits" 'The Latgalian', "Jaunō Straume" 'The New Stream' and "Zemņika Bolss" 'The farmer's Voice'. The results are produced by a DHA-based qualitative analysis of data, using the discursive construction of "we" – "they" e.g., in the context of the article – "the Latgalians" – "the Polish".

In the early 1920s, newspaper articles related the Poles mostly to the nobility desiring to reinstate the *old good times*. At that time, the Poles were the dominating social class in Latgale. In the following years, the Polish were largely reflected as a minority disloyal to Latgalians and hostile to the Latvian state. The negative image of the Pole was justified also by the fact that the Poles opposed the expressions of the Latgalian ethnic self-awareness through their educational establishments and Catholic Church. Thus, the authors of the articles raised the issues of the Polonification process, which in their view was taking place in Latgale. In many cases publications about the Polish minority are contradictory – A negative image of the Poles were found next to positive references to them being "brothers in faith" and therefore allies.

Key words: Poles, Latgalians, Latgalian press, Latgale.

Obraz Polaka w prasie łotewskiej (1920-1934)

Streszczenie: Celem artykułu jest zbadanie roli, jaką odegrała prasa łotewska w kształtowaniu opinii publicznej mieszkańców polskiej mniejszości w Łatgalii (1920-1934). Podstawę badań tworzy około 40 artykułów opublikowanych w łotewskich gazetach: „Latgolas Vārds” [„Świat Łatgalii”], „Latgalits” [„Łatgalczyk”], „Jaunō Straume” [„Nowy Strumień”] i „Zemņika Bolss” [„Głos Rolnika”]. Badania oparto na analizie danych

jakościowych, podejściu dyskursowo-historycznym z wykorzystaniem relacji osobowej „my” – „oni”.

Na początku lat 20. XX wieku artykuły w gazetach traktowały Polaków głównie jako szlachtę pragnącą przywrócić dawne dobre czasy, kiedy to stanowiła ona dominującą grupą społeczną w Łatgalii. W kolejnych latach Polacy byli w dużej mierze traktowani jako mniejszość niełojalna wobec Łatgali i wroga wobec państwa łotewskiego. Negatywny wizerunek Polaka opierał się na przekonaniu, że Polacy przeciwstawiali się wyrażaniu świadomości etnicznej Łatgalii poprzez swoje placówki oświatowe i Kościół katolicki. Dlatego autorzy artykułów poruszają sprawę procesu polonizacji, który ich zdaniem miał miejsce w Łatgalii. W wielu przypadkach publikacje o polskiej mniejszości są ze sobą sprzeczne wraz z tworzeniem negatywnego wizerunku Polski, Polacy nazywani są również „braćmi wiary”, a tym samym sojusznikami.

Słowa-klucze: Polacy, Łatgalowie, prasa łatgalska, Łatgalia.

Pētījuma bāze un metodiskā pieeja

Rakstamērķis ir noskaidrot latgaliešu preses nostāju iedzīvotāju sabiedriskās domas veidošanā par poļu minoritāti Latgalē (1920–1934). Pētījuma bāzi veido aptuveni 40 raksti latgaliešu avīzēs: „Latgolas Vārds”, „Latgalits”, „Jaunō Straume” un „Zemņika Bolss”.

Nedēļas laikraksts „Latgolas Vārds” (1919–1940) ar 1920. gadu, gatavojoties Latvijas parlamenta (Satversmes sapulces) vēlēšanām, kļuva par Latgales Kristīgo zemnieku savienības (LKZS) oficiozu. Tas bija populārākais un lielākais laikraksts Latgalē arī tirāžas ziņā, kas pieauga no 3500 eksemplāriem 1920. gadā, līdz 7000 eksemplāriem 1929. gadā¹. „Latgolas Vārds” bija orientēts uz katolīcības uzturēšanu tautas vidū, tajā pašā laikā avīze lielu uzmanību veltīja arī nacionālo un saimniecisko jautājumu problēmām. LKZS konkurējošās Latgales Zemnieku partijas viedokli pauda avīze „Latgalits”

¹ Red., „Latgolas Vārds” elektroniskajā izdevumā, *Rēzeknes Vēstis*, 29.04.2003.

(1920–1926). Avīzē pamatā bija ievietotas politiska un ekonomiska rakstura publikācijas, taču liela uzmanība bija veltīta arī kultūras un minoritāšu jautājumiem. Avīzi „Jaunō Straume” (1921–1934) izdeva Latgales Darba partija. Laikraksts puda Latgales Darba partijas politisko orientāciju un tai bija sekulārs raksturs. Latgales Demokrātu partijas laikraksta „Zemņika Bolss” (1924–1926) izdošana saistāma ar konflikta attīstību starp garīdznieku un LKZS līderi Franci Trasunu un Latvijas katoļu Baznīcas vadību. Avīze beidza iznākt pēc F. Trasuna nāves 1926. gadā. Galvenā vieta avīzē bija ierādīta F. Trasuna aizstāvēšanas rakstiem. Ļoti asā tonī avīze vērsās pret Katoļu kūrīju. Tajā pašā laikā liela uzmanība avīzē tika veltīta nacionālo un saimniecisko jautājumu atspoguļojumam. Raksta tapšanā izmantota Latgalē dzīvojošo luterāņu Latgales Latviešu apvienības avīzes „Latgales Ziņas” atsevišķas publikācijas.

Pētījums balstās uz kvalitatīvo datu analīzi, diskursa vēsturisko pieeju, izmantojot nošķiruma „mēs”–”viņi” diskursīvo konstrukciju, t.i., raksta kontekstā „latgalieši” – „poļi”. Konstrukcija „mēs”–”viņi” parasti veido pamatu stereotipiem un aizspriedumiem. Kāda negatīvā pieredze ar „oponentu” visbiežāk tiek attiecināta par raksturīgu visai grupai, bet pozitīvā pieredze vairāk tiek uzskatīta kā izņēmums². Šajā gadījumā dominē mēģinājumi poļus pretnostatīt latgaliešiem.

Aplūkojot poļa tēla atspoguļojumu latgaliešu presē, ir jāņem vērā vairāki faktori, kas to tieši vai netieši ietekmēja:

- Latvijā pirms Pirmā pasaules kara gandrīz puse – 48% no visiem zemju īpašumiem piederēja vairāk nekā vienam tūkstošim privāto muižu, kuru īpašnieki bija Baltijas vācu izcelsmes, poļu, krievu, pārpoļoti Baltijas vācu izcelsmes muižnieki. Latgalē dominēja poļu un pārpoļoti vācu izcelsmes muižnieki. Poļi nebija tikai lielmuižniecības pārstāvji, jo kopš 17. gadsimta pārpoļošanas nolūkos Latgalē tika iepludināta arī sīkā šlahta un reizē arī neliels skaits zemnieku no Polijas, Lietuvas un Baltkrievijas teritorijām³. Latvijas Republikā līdz Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma

² G. Delanty, R. Wodak, P. Jones, *Identity, Belonging and Migration*, Liverpool University Press, Liverpool 2008, p.4.

³ V. Malahovskis, *Mērnīku laiki Latgalē (20. gadsimta 20. gadi)*, Rēzeknes Augstskola, Rēzekne 2014, 42.lpp.

sākumam (1934.g.) poļi baudīja visas minoritāšu tiesības. Tā kā 20. un 30. gados Polijai un Latvijai bija kopīga robeža 105 km garumā, Latvijā parādās jauna etnoprofesionāla grupa – poļu laukstrādnieki – sezonālo darbu strādnieki lielākajās zemnieku saimniecībās⁴;

- Valsts valodas zināšanas poļiem bija salīdzinoši vājas – to pārzināja apmēram 30%. Neskatoties uz aktīvu daļību vēlēšanās, poļu skaits Latvijas parlamentā bija salīdzinoši mazs. Tomēr poļu minoritātei izdevās iesaistīties pašvaldību iestāžu pārvaldē Daugavpilī, Rēzeknē, Ludzā, Krāslavā, u. c. pilsētās. Poļu lokalizācija ietekmēja arī viņu galvenās nodarbošanās sfēras – lauksaimniecība, rūpniecība, transporta un sakaru sfēra⁵;
- Pēc Latvijas valsts izveidošanās latviešiem vēl trūka kopējās nacionālās apziņas. Latvieši sevi iedalīja *latgaliešos un baltiešos, īstajos un neīstajos, čangaļos un čiuļos*⁶ u.tml. Latgalieši nereti tika pretnostatīti pārējās Latvijas latviešiem. Tā kā Latgalē trūka ierēdņu, skolotāju, ārstu, tad šo trūkumu aizpildīja iebrāucēji no citiem Latvijas novadiem – pamatā luterāņi. Latgalē luterāņu skaits bija ap 40 000⁷. Minētie faktori radīja zināmu spriedzi Latgalē dzīvojošo latviešu starpā. Turklāt līdz pat 20. gadsimta 30. gadiem daļai latgaliešu trūka etniskās pašapziņas – nereti konfesionālā piederība katoļticībai bija noteicošā. 1921. gadā Latvijas parlamentā sociāldemokrātu pārstāvis Mārgers Skujenieks akcentē šo problēmu:

Mums ir plaši apgabali (*Latgalē* – V. M.), kur iedzīvotāji neapzinās savu tautību, un uz jautājumu pie kādas tautības pieder – saka, ka ir katoļi. Ja paskaidro, ka katolis nav tautība, bet ticība, tad viņi saka, ka ir poļi⁸;

⁴ I. Boldāne, *Etnisko stereotipu veidošanās apstākļi Latvijā: 1850.–2004. Promocijas darbs*, Latvijas Universitāte, Rīga 2011, 139. lpp, https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4780/29220-Ilze_Boldane_2011.pdf?sequence=1 [skat. 18.07.2019.].

⁵ M. Skujenieks (red.), *Trešā tautas skaitīšana Latvijā 1930. gadā*, Valsts Statistiskā pārvalde, Rīga 1930, 72.lpp.

⁶ I. Boldāne, *Etnisko stereotipu veidošanās apstākļi Latvijā: 1850–2004. Promocijas darbs..* 139.lpp

⁷ M. Skujenieks (red.), *Trešā tautas skaitīšana Latvijā 1930. gadā..* 157., 158.lpp.

⁸ Latvijas Republikas Satversmes sapulces stenogrammas (LRSSS), 5. ses., 2848., 2849. sl.

- Tā kā Polija bija palīdzējusi Latvijai Neatkarības karā (1918–1920), tad jautājumiem, kas skāra poļu minoritāti Latvijā bija arī politisks konteksts. Tāpēc Latvijā politiskās varas līmenī attiecībā uz poļu minoritāti raudzījās visnotaļ pielaidīgi. Savukārt prese parlamentārisma periodā baudīja visas demokrātiskas iekārtas priekšrocības, un tai bija būtiska loma tālaika sabiedriskās domas veidošanā. 1924. gadā pieņemtais preses likums aizstāvēja preses brīvību. Turklāt likumā nekas nebija teikts par cenzūru, kā arī par žurnālista tiesībām un pienākumiem⁹.

Galvenie temati poļa tēla konstruēšanā

Polis – bijušais muižnieks

20. gadu sākumā dominē poļa kā bijušā muižnieka tēls, kurš ir zaudējis īpašumus Latvijas agrārās reformas (1920–1937) rezultātā. Latvijas agrārās reforma paredzēja muižu zemju, ēku, inventāra, lopu konfiskāciju un zemes, ko ieskaitīja Valsts zemes fondā, sadalīšanu bezzemniekiem un sīkzemniekiem. Palikušajiem muižu īpašniekiem atstāja tikai 50 hektārus (pusmuižu īpašniekiem – 100 hektārus) zemes. Muižnieki par atsavināto zemi un visu, kas pie tās pieder, atlīdzību nesaņēma. Latgalē līdz 1920. gadam poļu muižnieku rokās atradās īpašumi apmēram 350 000 hektāru platībā. Apmēram puse no tiem piederēja lielmuižnieku ģimenēm, kuru īpašumi pārsniedza 2000 hektārus¹⁰.

1920. gadā apmēram 50% Latvijas muižu bija pamestas¹¹, jo daudzi vācu muižnieki bija aizbēguši līdz sakautajam Bermonta karaspēkam. Savukārt lielākā daļa Latgales poļu muižnieku savas muižas bija pametuši padomju varas laikā 1919. gadā. Līdz 1920. gadam Latviju bija atstājuši ap 3500 poļu, t. sk. 120 poļu muižnieku ģimenes no Latgales¹². Tajās Latgales muižās, kur muižnieki nebija atgriezušies, viņu pilnvarotie pārstāvji praktizēja nelikumīgu

⁹ R. Treijs (red.), *Latvijas Republikas prese (1918–1940)*, Zvaigzne ABC, Rīga 1996, 82.lpp.

¹⁰ Ē. Jēkabsons, Latvijas poļi un Latgales poļu muižniecība valsts neatkarības sākumposmā 1918.–1920. gados. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1995, Nr. 3, 93.lpp.

¹¹ I. Feldmanis (zin. red.), *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*, Jumava, Rīga 2005, 172.lpp.

¹² Ē. Jēkabsons, Latvijas poļi un Latgales poļu muižniecība valsts neatkarības sākumposmā 1918.–1920. gados.. 79.lpp.

muižas zemju izpārdošanu. Muižnieku pilnvarnieki, saņemot naudu par izpārdotajām zemēm, parasti ātri vien atstāja Latviju¹³.

Latgaliešu avīžu slejās tika uzsvērts, ka, izmantojot zemnieku neinformētību agrārajā likumdošanā, muižnieki savās muižās veica arī citas pretlikumīgas darbības, pieprasot no zemniekiem rentes maksu zemi. 1920. gadā avīze „Latgalīts” raksta:

Leliniku laikā muižiniki beja izbaguši kur kurais. Tagad kai vēži ropoj uz sowom muižom atpakaļ. Nalaime na tymā, ka ji atropoj atpakaļ, bet tymā, ka atropojuši spiž un midz zemniekus un rentnikus wel cišok nakai vēži ar sowom kojom (šķerem) war samikt perstu¹⁴.

Tālāk rakstā tika uzsvērts, ka Rēzeknes apkārtnē Kozlovkas (Šleidera) muižas īpašnieks 1920. gada pavasarī pieprasīja no rentniekiem pusi pagājušā gada ražas. Tā kā pārpalikumus no zemniekiem bija atņēmuši sarkanarmieši, tad zemnieki sāka lūgties muižnieku, lai tas apžēlojas. Muižnieks vairs gan nepieprasīja pērnā gada ražu, bet uzlika 80 000 rubļu rentes maksu, t. i.:

Muižiniki laikam paradzadami голу, grib winā godā pajemt par muižu tik lelu renti, cik moksoj poša muiža¹⁵.

Savukārt Nīperovas muižas īpašnieks pat lika arestēt vienu zemnieku, nepamatoti nosaukdams to par lielinieku, tādā veidā nobiedējot pārējos zemniekus un lika maksāt renti otro reizi par pagājušo gadu¹⁶.

Arī 1921. gadā avīze „Latgalīts” uzsver, ka poļu muižniecība Latgalē ir apvienojusies:

Sovu e k o n o m i s k u interešu izlobošonai un nūstyprynošonai, t.i., sowu muižu globšonai¹⁷.

¹³ LRSSS, 3.ses., 923. sl.

¹⁴ Kolps, Par muižiniku zveru dorbim Latgolā mums roksta, *Latgalīts*, 16.03.1920.

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Kolps. Par muižiniku zveru dorbim Latgolā mums roksta.. 16.03.1920.

¹⁷ J. Paberzs, Poļu muižniku teiksmes Latgolā, *Latgalīts*, 15.07.1921.

Laikraksts „Zemņika Bolss” 1925. gadā vēsta:

Uz Pārīžu izbraukuse poliu muižnieku delegacija, kurim ipašumi Latvijā un Litovā. Delegācijas uzdevums – isnegt orzemēs protestu pret muižnieku ipašuma atsovy-nošonu bez atleidzeibas. Delegacijā pisadola grafs Platers, Komars un cyti¹⁸.

Par skatījumu uz poli kā muižnieku liecina arī atsevišķi publikāciju virs-raksti – ”Par muižnieku zveru dorbim Latgolā mums roksta”¹⁹, ”Poļu muižini-ku teiksmes Latgolā”²⁰, ”Poliu muižnieku sulī pret Latviju”²¹, ”Puļu agitatori pi atbiļdibas”²² u. c.

Polis – latgaliešu pārpoļotājs

Pārpoļošanas kontekstā latgaliešu laikrakstos visupirms arī ir minēti poļu muižnieki, kuri aizstāv savas ekonomiskās un nacionālās intereses, kuras ir pretrunā ar latviešu interesēm. 20. gadu sākumā pastāvēja uzskats, ka Polijas valdība finansē Latgales poļus (ir piešķīrusi 7 miljoni marku²³), kuri Latgalē par šo naudu ir izveidojuši nelegālas organizācijas. 1921. gadā „Latgalits” raksta par poļu muižnieku izveidotu organizāciju Daugavpilī „Polijas nomaļu aizsardzības komiteja”, kuras statūti neesot pieejami, bet pēc tās darbības var secināt, ka minētais „Komitet”:

1) syuta agentus deļ slapynu poļu školu uzturešonas un latwišu porpoļošonas [...]; 2) wadut porpoļošonas dorbis Latwijā, sewiški Latgolā [...] igyut kaut kaidu ispaidu pi myusu walsts un sabiedriskos dzeiwis [...]; 3) padarit Latgolu atkarigu nu Polijas²⁴.

Raksta noslēgumā tiek akcentēts:

¹⁸ Red., Poliu muižnieku sulī pret Latviju, *Zemņika Bolss*, 22.04.1925.

¹⁹ Red., Par muižnieku zveru dorbim Latgolā mums roksta.. 16.03.1920.

²⁰ J. Paberzs, Poļu muižnieku teiksmes Latgolā.. 15.06.1921.

²¹ Red., Poliu muižnieku sulī pret Latviju.. 22.04.1925.

²² Red., Puļu agitatori pi atbiļdibas, *Latgolas Vārds*, 20.11.1924.

²³ P., Nu ko paperkti Latgolas poli un jus pikriteji, *Latgalits*, 7.04.1921.

²⁴ J. Paberzs, Poļu muižnieku teiksmes Latgolā.. 15.07.1921.

Myusu, latwišu, i nacionālos, i ekonomiskos intereses ir pretejas poļu muižniku teiksmem²⁵.

„Latgolas Vārds” raksta:

Ar “sawoktu” naudu wadut porpoļošanas dorbus Latwijā, sewiški Latgolā moksligi radīt pi mums poļus (nu latwišim) lelokā skaitā²⁶.

Avīze „Jaunō Straume” pārpoļošanas tieksmes saista ar norisēm katoļu Baznīcā Latgalē:

Jo baznica [...] pīlaiž voi atbolsta poliskū propagandu baznicōs, tod tys ir nūzīgums pret tautas interesem²⁷.

Laikrakstā tiek uzsvērts, ka katoļu baznīcās Daugavpilī, Rēzeknē, Pasienē dievkalpojumi pat vairākas svētdienas pēc kārtas notiek tikai poļu valodā²⁸.

Arī 30. gadu sākumā „Jaunō Straume” uzsver:

Vacais, styprais pōliskais īspaidis Latgolas nūmalēs un pīlsātu centrūs ir veļ porōk lels, sevišķi bazneicas dzeivē²⁹.

Poļi tiek pieminēti saistībā ar viņu neuzticēšanos latviešu izcelsmes katoļu garīdzniekiem. Šajā sakarā Latgolas Vārds” vēsta:

Tys roda, ka pūli meklej na baznickungu, bet polonizma aģentu [...] redz katolicizmu tik polonizmā, kai tys beja pi jīm aizwinam³⁰.

Pūli isadumoj sevi kai muižiniku laikūs, ka latwišim nav tisibu lyugt Divu sovā

²⁵ J. Paberzs, Poļu muižniku teiksmes Latgolā.. 15.07.1921.

²⁶ Red., Puļu naicitība, *Latgolas Vārds*, 22.05.1931.

²⁷ Skomba, Latgališu pōrtautōšona, *Jaunō Straume*, 09.05.1931.

²⁸ J., Latgališu pōrtautōšona, *Jaunō Straume*, 07.10.1923.

²⁹ Skomba, Pōrpōļōšona un baznīca, *Jaunō Straume*, 14.06.1931.

³⁰ Red., Pūli un ju lapinia “Glos Poļski”, *Latgolas Wōrds*, 22.11.1922.

Vladislavs Malahovskis, *Obraz Polaka w prasie łotewskiej (1920-1934)*

motes voludā. Puli kai leli pani, nacidami mužiku voludas, kotru reizi traucej latvišu divkolpojumu ar blāustišonus un cytim pajeminim³¹.

Arī Latgalē dzīvojošie latvieši luterāņi savā laikrakstā „Latgales Ziņas” pauž bažas par katoļu Baznīcu kā propolisku organizāciju, kas apdraud ne tikai latviešu nacionālās intereses, bet arī luterticību:

Noteikšana pieder ksendziem no poļu sugas [...] ķengāšanas raksti par Luteru un luterānismu nāk no pārpoļotām aprindām³².

Laikrakstā tiek precizēts:

Mēs neesam pret katoļu ticību kā tādu un negribam pret to uzstāties – bet tikai pret tās vadītājiem, kas uzstājas pret mūsu ticību ar nekulturāliem paņēmieniem un ķengāšanas rakstiem. Mēs uzstājamies pret tiem, kuri katolicismu izlieto kā masku, aiz kuras slēpjas polonizācijas tieksmes³³.

Kā īpašs pārpoļošanas drauds Latgalē ir minētas poļu minoritāšu skolas. 1920./1921. mācību gadā Latvijā darbojās 19 poļu pamatskolas un viena ģimnāzija. Sākot ar 20. gadiem Latvijā darbojās poļu izglītības biedrība, katoļu biedrība, dramatiskais pulciņš, žēlsirdīgo dāmu biedrība u. c. Latgaliešu laikrakstos tiek pausts uzskats, ka poļu skolās un pulciņos skolēni tiek audzināti pretvalstiskā noskaņojumā:

Ir nuwaroti gadījumi, ka skautu pulcini pa prišku zwerej kolpot sowai “dzimteinei” un pec to tik pimin Latwiju³⁴.

Tā kā Latgalē vietās, kur nebija skolu vispār, poļu aktīvisti bija izveidojuši savas skolas, kuras darbojās nelegāli. Sakarā ar nelegālo poļu skolu atvēršanu

³¹ Red., Puļu naicitība.. 22.05.1931.

³² Logoss, Rokas nost no mūsu ticības!, *Latgales Ziņas*, 09.01.1931.

³³ Turpat.

³⁴ Red., Pōrpūliošona styprinojas, *Latgolas Wōrds*, 26.09.1923.

Latgalē „Latgalits” 1921. gadā raksta par 23 skolotāju un kāda “pana Pruchnika” tiesāšanu un izsūtīšanu no Latvijas:

Laimīgu celu, pan Pruchnik! Skumīgi gon jums izbaukt, nanudybynojušam Latgolā Polijas. Bet ku darit [...] Dreīži pec jums ari cyti jyusu bidri³⁵.

1929. gadā tika slēgtas vairākas nelegālās poļu un viena lietuviešu skola. Lietuviešu skolas skolotājs tika tiesāts par nelegālu darbību, savukārt poļu skolu skolotāji, kā raksta „Latgales Ziņas”:

Tika saudzēti aiz politiskiem motīviem³⁶.

Latgaliešu prese asi kritizēja arī pašus latgaliešus, kuriem trūkst nacionālās piederības apziņas, un viņi sūta savus bērnus uz poļu skolām:

Ir vacoki, kuri poši naprozdami ni vina vārda poliski, syuta sovus bārnus poļu školos [...] Poļu školos [...] pylns ar latgališu bārnim un nu tim teik audzeti na latviši, bet cyttautiši, varbut naidīgi latvišim cyttautiši³⁷.

Polis – ticības brālis un sabiedrotais

Saistībā ar poļu minoritāti laikraksts „Latgolas Vārds” 1923. gadā precizē sociālo nošķirumu:

Latgolas puli pidar pi diwejom škirom: pi muižiniku un pi zemniku. Pols zemniks tys pat orojs, tys pat amatniks, woi moju ipašniks, kai i latwits³⁸.

Avīzē “Latgalits” publikācijā par poļu skolas iesvētīšanu kāds autors raksta:

Mes nuwelejom daudz laimes sowim ticibas brolim polim un pricojames kupā ar jīm³⁹.

³⁵ Gosts, Pani poli pi tisas, *Latgalits*, 21.11.1921.

³⁶ A. Balodis, Vēstule redakcijai. Pārpoļošana Latgalē, *Latgales Ziņas*, 29.01.1932.

³⁷ J., Latgališu pōrtautōšona.. 07.10.1923.

³⁸ Sabris, Tagadeji puliu woduni Latgolā, *Latgolas Wōrds*, 07.11.1923.

³⁹ Red., Poļu školos īswetišona. *Latgalits*, 12.03.1920.

Tiek akcentēta arī saimnieciskā sadarbība valstu starpā, kas izpaužas publikācijās par tirdzniecību un pieredzes apmaiņas braucieniem starp Poliju un Latviju:

Pūliu kooperatori Latvijā ibraucia caur Daugpili 4. junī, ka ipasazeit ar Latvijas kooperaciju un nudybynot ari tywokus sakarūs³⁹.

Poļus uzskata par radniecīgu tautu arī vēsturiskā mantojuma dēļ. 1923. gadā publikācijā “Latgolas Vārds” ir skaidrots:

Latwišim un pulim ir kupigi inaidniki – Kriwija ar Wociju – un kupigi draugi – Sabidroti⁴⁰.

Tāpēc sākotnēji poļi tika atspoguļoti arī pozitīvā gaismā, tie tika nošķirti no citām mazākumtautībām, kuru konstruētais tēls jau no pašām pirmajām publikācijām bija negatīvs:

Puli Latwijā nadreikst it cytu sweštautišu celiu, kuri tikai cenšas sowus spakus styprinot uz walsts rekina, lai pečok tus werzt pretim latwišu centinim⁴¹.

Polis – laukstrādnieks un konkurents

Kā jau tika minēts iepriekš, Latvijā un arī Latgalē, sākot ar 20. gadu vidu ieplūda poļu un lietuviešu laukstrādnieki. Tā kā Latgales laukos valdīja pārapdzīvotība, tad Latgale deva ievērojamu skaitu laukstrādnieku citiem Latvijas novadiem. Ik gadu no Latgales izceļoja vairāk kā 20 000 strādnieku⁴². Tā kā Vidzemes, Kurzemes un Zemgales saimnieki sūdzējās par sezonas laukstrādnieku trūkumu, Latvijas valdība atļāva ievest arī laukstrādniekus no Polijas un Lietuvas. Organizētā veidā laukstrādniekus sāka ievest no Lietuvas – 1925. gadā un no Polijas – 1928. gadā. Turklāt pierobežas apgabalos ārzemju

³⁹ Red., Pūliu kooperatori Latwijā, *Latgolas Wārds*, 22.06.1921.

⁴⁰ Sabris, Tagadeji puliu woduni Latgolā.. 07.11.1923.

⁴¹ Turpat.

⁴² A. Maldups, V. Salnais V. (sast.), *Latvijas lauksaimniecība (1928)*, Valsts Statistikas pārvalde, Rīga 1929, 49.lpp.

laukstrādnieki mēdza arī paši neorganizēti ieceļot Latvijā⁴³. Saskaņā ar statistikas datiem 1929. gadā Latvijā bija 18 106 ieceļojošo laukstrādnieku. Vietējie laukstrādnieki veidoja 87%, bet pārējie 13% bija ieceļojuši no Polijas un Lietuvas⁴⁴. Latgalē ieceļoja salīdzinoši ļotiniecīgs laukstrādnieku skaits – 74⁴⁵.

Tā kā poļu laukstrādniekus varēja noligt par zemāku samaksu nekā Latgales strādniekus, latgalieši poļu ievēšanu uztvēra negatīvi, jo tādā veidā samazinājās laukstrādnieku algas vidēji par 7–9% gan pašā Latgalē, gan citos novados. Avīze „Jaunā Straume” raksta, ka 1928. gadā poļu un lietuviešu laukstrādnieku ievēšanas rezultātā:

Ir kritušas laukstrādnieku algas [...] goda pušim ir kritušas algas par 1200 rbļ. (24 latiem – V. M.), bet meitom par 350 rbļ. (7 latiem – V. M.)⁴⁶.

Secinājumi:

- 20. gadu sākumā latgaliešu presē poļa kā muižnieka tēls ir klaji negatīvs, jo viņš ir zaudējis savus īpašumus un tāpēc ir ļoti negatīvi noskaņots pret Latvijas valsti un latviešiem. Laikrakstu rakstos poļi pamatā tika saistīti ar muižniecību, kas vēlas atgriezt *vecos labos laikus*, kad poļi bija dominējošā sociālā grupa Latgalē. Arī vēlākajos gados poļus lielā mērā atspoguļoja kā nelojālu latgaliešiem un Latvijai minoritāti.
- Poļa negatīvais tēls tika pamatots arī ar to, ka poļi ar savām izglītības iestādēm un katoļu Baznīcas starpniecību iestājas pret latgaliešu etniskās pašapziņas izpausmēm. Tādējādi rakstu autori aktualizē, viņuprāt, Latgalē notiekošo pārpoļošanas procesu.
- Tā kā poļu sociālais sastāvs Latgalē nebija viendabīgs, publikācijas par poļu minoritāti daudzos gadījumos ir pretrunīgas – līdās poļu negatīva tēla konstruēšanai poļi dažkārt tiek dēvēti par ticības brāļiem un līdz ar to latgaliešu sabiedrotajiem.

⁴³ A. Sviķis, *Agrārais jautājums buržuāziskajā Latvijā (1920–1940)*, Latvijas Valsts izdevniecība, Rīga 1960, 107.lpp.

⁴⁴ Turpat.

⁴⁵ A. Maldups, V. Salnais V. (sast.), *Latvijas lauksaimniecība (1930)*, Valsts Statistikas pārvalde, Rīga 1931, 92.lpp.

⁴⁶ Red., Latvijas laukstrādnieku stōvūklis šūgog palīk slyktoks, *Jaunā Straume*, 07.06.1928.

Noslēgumā jāatzīmē, ka pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas attieksme pret poļu minoritāti Latgalē (arī visā Latvijā) vairs nebalstās uz noteiktiem stereotipiem. Poļi tiek pozicionēti kā nozīmīga minoritāte Latvijas politiskajā vēsturē, Latgales attīstībā un devumu Latgales kultūrā.

Bibliografia

- Balodis, Vēstule redakcijai. Pārpoļošana Latgalē, *Latgales Ziņas*, 29.01.1932.
- Boldāne, *Etnisko stereotipu veidošanās apstākļi Latvijā: 1850.-2004. (Promocijas darbs)*, Latvijas Universitāte, Rīga 2011, https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4780/29220-Ilze_Boldane_2011.pdf?sequence=1 [skat. 18.07.2019.]
- Brolišs J., *Nacionālie procesi (būtība, tipi, veidi, pretrunas, izpausmes)*, Rēzeknes Augstskola, Rēzekne 2000.
- Delanty G., Wodak R., Jones P., *Identity, Belonging and Migration*, Liverpool University Press, Liverpool 2008.
- Feldmanis (zin. red.), *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*, Jumava, Rīga 2005.
- Gosts, Pani poli pi tisas, *Latgalīts*, 21.11.1921.
- J., Latgališu pōrtautōšona, *Jaunō Straume*, 07.10.1923.
- Jēkabsons Ē., Latvijas poļi un Latgales poļu muižniecība valsts neatkarības sākumposmā 1918.-1920. gados. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1995, Nr. 3.
- Kolps, Par muižiniku zveru dorbim Latgolā mums roksta, *Latgalīts*, 16.03.1920.
- Latvijas Republikas Satversmes sapulces stenogrammas (LRSSS), 3.ses., 923. sl. LRSSS, 5. ses., 2848., 2849. sl.
- Logoss, Rokas nost no mūsu ticības!, *Latgales Ziņas*, 09.01.1931.
- Malahovskis V., *Mērnīeku laiki Latgalē (20. gadsimta 20. gadi)*, Rēzeknes Augstskola, Rēzekne 2014.
- Maldups V., Salnais V. (sast.), *Latvijas lauksaimniecība (1928)*, Valsts Statistikas pārvalde, Rīga 1929.
- Maldups V., Salnais V. (sast.), *Latvijas lauksaimniecība (1930)*, Valsts Statistikas pārvalde, Rīga 1931.
- P., Nu ko paperkti Latgolas poli un jus pikriteji, *Latgalīts*, 7.04.1921.
- Paberzs J., Poļu muižniku teiksmes Latgolā, *Latgalīts*, 15.07.1921.

Red., „Latgolas Vārds” elektroniskajā izdevumā, *Rēzeknes Vēstis*, 29.04.2003.

Red., Latvijas laukstrādnieku stōvūklis šūgog palīk slyktoks, *Jaunō Straume*, 07.06.1928.

Red., Poliu muižiniku suli pret Latviju, *Zemņika Bolss*, 22.04.1925.

Red., Poļu školas īswetišona. *Latgalits*, 12.03.1920.

Red., Pōrpūliošona styprinojas, *Latgolas Wōrds*, 26.09.1923.

Red., Puļu agitatori pi atbiļdibas, *Latgolas Vōrds*, 20.11.1924.

Red., Puļu naicitība, *Latgolas Vōrds*, 22.05.1931.

Red., Pūli un ju lapinia “Glos Poļski”, *Latgolas Wōrds*, 22.11.1922.

Red., Pūliu kooperatori Latwijā, *Latgolas Wōrds*, 22.06.1921.

Sabris, Tagadeji puliu woduni Latgolā, *Latgolas Wōrds*, 07.11.1923.

Skomba, Latgalīšu pōrtautōšona, *Jaunō Staume*, 09.05.1931.

Skomba, Pōrpōļōšona un baznīca, *Jaunō Straume*, 14.06.1931.

Skujenieks M. (red.), *Trešā tautas skaitīšana Latvijā 1930. gadā*, Valsts Statistiskā pārvalde, Rīga 1930.

Sviķis, *Agrārais jautājums buržuāziskajā Latvijā (1920-1940)*, Latvijas Valsts izdevniecība, Rīga 1960.

Treijs R. (red.), *Latvijas Republikas prese (1918-1940)*, Zvaigzne ABC, Rīga 1996.